

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Gente de guerra: origem, cotidiano e resistência dos soldados do exército da companhia das índias ocidentais no Brasil (1630-1654)

Miranda, B.R.F.

Citation

Miranda, B. R. F. (2011, November 9). *Gente de guerra: origem, cotidiano e resistência dos soldados do exército da companhia das índias ocidentais no Brasil (1630-1654)*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/18047>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/18047>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

- STELLINGEN -

behorende bij het proefschrift van Bruno Romero Ferreira Miranda

GENTE DE GUERRA:

Origem, cotidiano e resistência dos soldados do exército da Companhia das Índias Ocidentais no Brasil (1630-1654)

I

Volgens P. C. Emmer zouden er geen specifieke bronnen over de sociale en geografische herkomst der WIC-soldaten bestaan. Volgens deze Nederlandse historicus zou het gewettigd zijn te veronderstellen dat het aantal in het WIC-leger dienende buitenlanders min of meer met het aantal in het VOC-leger dienende buitenlanders overeenkwam, namelijk 50%. Ons onderzoek heeft echter niet alleen aangetoond dat er wel degelijk bronnen over de sociale en geografische herkomst der militairen bestaan, maar ook dat het mogelijk is het aantal buitenlandse WIC-soldaten over de periode 1632-1654 64% te schatten. (P. C. Emmer, 'The West India Company, 1621-1791: Dutch or Atlantic?' In Blussé, Leonard; Gaastra, Femme (Eds), *Companies and Trade*, 1981, p. 89)

II

Historici als Netscher, Wätjen en Boxer zijn ongenueanceerd door in hun belangrijkste geschriften over de Nederlandse bezetting van Brazilië de voor het WIC-leger gerekruteerde soldaten als paupers en misdadigers te kwalificeren. Personele gegevens uit de Braziliaanse WIC-administratie, dagboeken, brieven en Nederlandse notarisregisters bewijzen hoe foutief de mening is dat slechts het maatschappelijk uitschot zich voor de militaire dienst liet aanwerven. (P. M. Netscher, *Les Hollandais au Brésil*, 1853; Herman Wätjen, *O Domínio Colonial Holandês no Brasil*, 1921; Charles Ralph Boxer, *Os holandeses no Brasil*, 1957)

III

In de XVIIe eeuw werd algemeen aangenomen dat de meeste militairen aan ziekten en niet op het slagveld stierven. Voor Brazilië blijkt die opvatting steekhoudend te zijn. In de periode 1630-1651 werd 10 tot 33% der militairen door ziekten buiten gevecht gesteld. Die ziekten werden grotendeels door slechte hygiënische omstandigheden veroorzaakt – door kommervolle huisvesting op schepen en in kazernes en kampementen vergroot – maar ook door slecht drinkwater en onvoldoende kwaliteit en kwantiteit der gedistribueerde levensmiddelen. Ongetwijfeld eisten tropische ziekten hun tol aan sterfgevallen, maar ook in Europa gangbare ziekten als avitaminoses en epidemieën voerden veel soldaten ten grave.

IV

De stellingen van José Antônio Gonsalves de Mello (*Tempo dos Flamengos*, 1947) dat de "Nederlanders" zich in tegenstelling tot de "Portugezen" niet aan Brazilië hebben aangepast, is onjuist en niet van toepassing door het grote verschil in tijdsduur die zij in de regio hebben doorgebracht. Twee in dit proefschrift uitgewerkte voorbeelden ontkrachten zijn argument: 1. De "Nederlandse" troepen gebruikten naast Europese ook lokale levensmiddelen; 2. Zij waren bovendien in staat zich aan lokale gevechtstactieken aan te passen.

V

In zijn *Traité d'économie politique* van 1615 heeft de Franse dichter, dramaturg en econoom Antoine de Montchrestien gesteld dat het onmogelijk is een oorlog te beginnen zonder soldaten, hen te onderhouden zonder soldij, soldijen uit te keren zonder heffingen, en voldoende belastinggelden te innen bij een stagnerende handel. Die stelling van Montchrestien is juist. Meer dan eens werden regeringen in conflictsituaties ten val gebracht uit onvermogen hun legers te onderhouden. Ook de WIC in Brazilië zou door dergelijke problemen ten val komen: door onophoudelijke financiële strubbelingen was zij niet in staat voldoende troepen naar Brazilië te sturen, en ondervond zij voortdurend moeilijkheden hen te onderhouden. Daarnaast bewerkstelligden de bijna permanente staat van oorlog en de daardoor veroorzaakte verwoestingen dat het bezette gebied lange jaren niet in staat was voldoende fondsen op te brengen om de hoge kosten van bezetting en bestuur te dekken.

VI

Zoals Marc Bloch in zijn *Apologia da história* heeft aangetoond, kan een historicus het verleden niet naar waarheid beschrijven, maar daar hooguit een uit samengeraapte feiten gevormd beeld van wrochten. In dat opzicht dragen de dagelijkse ervaringen van de historicus ertoe bij daar nieuwe elementen aan toe te voegen, het verleden verandert niet, maar wel zijn duiding omdat die voortdurend aan verandering en vervolmaking onderhevig is. Aldus evolueert de arbeid van de historicus gaandeweg tot een weergave van zijn eigen recente verleden, en blijft het verleden onveranderd voortbestaan. Zo'n weergave van het verleden is niet vlekkeloos, want door het heden beïnvloed.

VII

Volgens de Franse historicus Jacques Le Goff is de bestudering van het alledaagse een wezenlijke verrijking voor de geschiedwetenschap. Die biedt immers een der beste methodes om de wereldgeschiedenis te verstaan, omdat zij iedere betrokkene zijn eigen rol op het toneel der gebeurtenissen laat spelen. Helaas is die wijze les van Le Goff nog niet tot alle historici doorgedrongen omdat veel van hen nog altijd onderzoek verrichten zonder daarbij alle betrokkenen aan het woord te laten, en bij voorkeur de grote volksmassa's te negeren. (Ariès, Philippe; Duby, Georges; Le Goff, Jacques. *História e Nova História*. Lisboa: Teorema, 1986)

VIII

In de Gouden Eeuw kon de Republiek der Verenigde Nederlanden ruimschoots van arbeidskracht van immigranten profiteren om haar ontwikkeling te stimuleren. Ook vandaag kan het land tot zijn voordeel over allochtone werkkraft beschikken, hoewel slechts weinigen zich van hun inbreng uit vorige eeuwen bewust zijn. En misschien willen sommigen daar ook liever niet aan herinnerd worden.

IX

Een van Brazilië's grootste schrijvers, Machado de Assis, heeft in zijn in 1882 gepubliceerd verhaal "De Spiegel" gesteld dat ieder mens twee zielen heeft: een binnen- en een buitenziel. Die laatste kan van alles zijn: een ding, een persoon of een gevoel. Dit onderzoek heeft lange tijd deze plaats ingenomen. Ik ben blij mijn buitenziel nu weer voor een nieuwe bewoner beschikbaar te hebben.

X

De voltooiing van dit proefschrift geeft mij tenslotte het recht kennis te maken met het Nederlandse begrip *gezelligheid*, een woord waarvoor ik nooit een goede Portugese vertaling heb kunnen vinden. Die kennismaking zal onder het genot van een ordentelijk Belgisch biertje geschieden. Ik hoop dat mijn Nederlandse collegae mij dat kunnen vergeven.